

Péri Ákos–Péri Benedek

Egy dokumentum margójára. A perzsa Nap és oroszlán rend adományozási okiratának másolata az MTA Könyvtára Keleti Gyűjteményében

Az MTA Könyvtár és Információs Központ Keleti Gyűjteményében őrzött perzsa kéziratok 2016-ban megkezdett katalogizálása során rengeteg fejtörést okozott a Perzsa O. 42. leltári számon nyilvántartott dokumentum, amely a korábbi megfejtési kísérleteknek rendre ellenállt. Kégl Sándor (1862–1920) 1906–1908 között végezte el a gyűjteményben akkor őrzött kéziratok feldolgozását.¹ Az A5-ös méretű lapokon fennmaradt anyagban a kérdéses dokumentumról a következő, kissé zűrzavaros leírás szerepel.

„A šir u xuršid rendjellel adott perzsa okmány európai kéztől eredő másolata- ... Feth ‘Alí által egy bizonyos Hulmi (?) nevű magyar vagy osztrák mert mind a kettőt jelentheti. ...Keltezve 1248=1832.”

Kégl tehát azonosította az okmányt, meghatározta a kibocsátás dátumát, de az adományozott személyét nem tudta teljes bizonyossággal megállapítani. Ahogy arról sem ír a katalóguscédulán, hogy az illető miért kapta a kitüntetést.

Az 1970-es évek elején az MTA Könyvtára Jeremiás Évát bízta meg a feladattal, hogy készítse el a perzsa kéziratok katalógusát, amelyet könyv alakban is meg kívántak jelentetni. A tervezett angol nyelvű kötet azonban sohasem látott napvilágot, s a kéziratban maradt katalógushoz csak a nagyon elszánt kutatók fértek hozzá. Meglepő, de Jeremiás Éva jegyzékében az okmány nem szerepel, a Perzsa O. 41 jelzetű tételt a Perzsa O. 43. követi.

Az MTA Könyvtára vezetősége két évvel ezelőtt egy három kutatóból álló csapatot (Mojdeh Mohammadi, Péri Benedek, Sárközi Miklós) bízott meg egy új, angol nyelvű katalógus elkészítésével. Az interneten online elérhető és a holland Brill Kiadónál 2018 májusában megjelent munka összeállítása során kiemelt jelentőségű szempontnak számított, hogy a gyűjtemény kézíratairól minél pontosabb leírás készüljön.² A szóban forgó okmány feldolgozása során tehát mindenképpen fontos volt megállapítani az adományozott személyazonosságát és az adományozás okát.

<http://dx.doi.org/10.24391/KELETKUT.2018.1.147>

¹ Jelentés a M. Tud. Akadémia munkásságáról 1906-ban. *Akadémiai Értesítő* 18 (1907) 365.; Jelentés a M. Tud. Akadémia munkásságáról 1906-ban. *Akadémiai Értesítő* 20 (1909) 233.

² Benedek Péri–Mojdeh Mohammadi–Miklós Sárközi, *Catalogue of the Persian Manuscripts in the Library of the Hungarian Academy of Sciences*. Leiden, 2018. Az internetes változat tételei a könyvtár elektronikus katalógusán keresztül érhetők el. Ld. <http://opac.mtak.hu>.

Maga a dokumentum nem sokat segített. Az szöveg másolója ugyanis, ahogy ezt már Kégl is helyesen megállapította, európai volt. Önmagában ez a tény még nem akadályozta volna a kitüntetést kapó személy azonosítását, de a kérdés tisztázását az már valóban jelentősen megnehezítette, hogy a másolat készítője nem volt igazán jártas az arab írásban, s a másolást talán valamiféle gyakorlásnak szánta. A másolaton látható kézírás ugyanis igen suta, olyan embertől származik, aki az arab írásos betűvetést éppen csak megtanulta. Bár a betűket szemmel láthatóan valamelyest ismerte, egy jó részüket rosszul formálta, másokat helytelenül kötött, s ettől az írás képe meglehetősen kusza és rendezetlen lett.

A perzsa szöveg közé német szavakat írtak, ami nyilvánvalóvá tette, hogy a másoló számára a dokumentum egyes szavai ismeretlenek voltak, vagyis a másolat szerzője nem igazán volt tisztában a másolt szöveg minden részletével. A dokumentumban szereplő név, melyet Kégl Hulmīnek értelmezett, sokkal inkább nézhető egy h-l-m-n betűsornak, ami elvileg megfelelhetne egy Helman(n) olvasatnak. Az első kísérletek az azonosításra rendre kudarcba fulladtak, és a kérdéses időből, tehát 1832-ből, nem került elő olyan személy, aki osztrák vagy magyar alattvalóként megkapta volna ezt a perzsa kitüntetést és neve hasonlított volna bármely addig felmerült lehetőségre.

A dokumentummal kapcsolatos munkálatok ezen fázisában három dolog látszott teljesen biztosnak: az okirat a Nap és oroszlán rend másodosztályának adományozásáról rendelkezik, a fermán kibocsátásának dátuma 1248/1832 és a kitüntetett személy osztrák vagy magyar alattvaló volt. A megfejtéshez vezető ötletet Pandula Attila, az ELTE BTK docense adta. A kor kitüntetési gyakorlatában ugyanis az volt a szokás, hogy ha valaki külföldi kitüntetést kapott, a viseléséhez az uralkodótól engedélyt kellett kérnie. Amennyiben az uralkodó ezt megadta, az uralkodói döntés tényét a korabeli újságok közzétették.

Innen már egyszerű volt a helyzet, hiszen a dokumentum kibocsátását közvetlenül követő évek osztrák sajtóját átnézve egyértelművé vált, hogy az egyetlen szóba jöhető személy Joseph von Hammer-Purgstall (1774–1856), a 19. századi orientalisztika egyik meghatározó alakja.

Korabeli osztrák újságok egész sora számolt be 1834 augusztusának elején arról, hogy a császár engedélyezte Hammer udvari tanácsosnak és udvari tolmácsnak a perzsa sahtól kapott Nap és oroszlán rend másodosztályának viselését.³ A napilapok szűkszavú tudósításai csak a császári engedély tényét közölték, de arról már nem szóltak, hogy a kádzsár uralkodó milyen érdemekért jutalmazta Hammert a kitüntetéssel.

³ *Preßburger Zeitung* No. 60, 1834. augusztus 1., 786; *Brünner Zeitung* No. 210, 1834. augusztus 2., 995; *Grätzer Zeitung* No. 122, 1834. augusztus 2.; 1; *Vereinigte Ofner-Pester Zeitung* No. 62, 1834. augusztus 3., 1139; *Laibacher Zeitung* No. 62, 1834. augusztus 5., 245; *Österreichischer Beobachter* No. 219, 1834. augusztus 7, 1010.

A *Jahrbücher der Literatur* 16., ez idő tájt megjelent kötetében azonban Hammer kiadta a kitüntetés adományozásáról szóló okirat eredeti perzsa szövegét és német fordítását,⁴ amelyben az áll, hogy az elismerést azért kapta, mert „Marcus Antonin (sic!) *Intelmek* című könyvével tudásának, tanultságának, tudományokban való jártasságának, bölcsességének tanúságát adta.”

Hammer szövegkiadásából tehát egyértelmű, hogy a kitüntetési okiratban szereplő könyv nem más, mint Marcus Aurelius *Elmélkedések* című munkája, amelyet naplója tanúsága szerint 1818-ban kezdett el fordítani görögről perzsára.⁵ Különös módon, egy II. Mahmud oszmán szultánnak (1808–1839) címzett, jelenleg a Topkapı Sarayı levéltárában őrzött levelében írja le, mi készítette arra, hogy a könyvet átültesse, és célnyelvként miért a perzsát választotta. A török nyelvű levél szerint a fordítás elkészítésére Hammer azért vállalkozott, mert bár Hārūn al-Rašīd uralkodása (786–809) idején már fordítottak le nyugati műveket görögből arabra, az elkövetkezendő ezer esztendőben egyetlen nyugati bölcséleti munkát sem ültettek át keleti nyelvre. Utóbbiak közül pedig azért a perzsát – itt a *darī* szót használja – választotta, mert a keleti nyelvek közül ez áll szerinte a legközelebb az *Emlékiratok* görög eredetijéhez.⁶

A fordítás első két kötete 1820 első felében készült el, s a vonatkozó részeket Hammer egy levél kíséretében, a kínálkozó lehetőséget kihasználva, a Londonból visszatérő perzsa nagykövettel, Mīrzā Abū’l Ḥasannal (megh. 1845) elküldte Fath ‘Alī sahnak (1797–1834).⁷ A munka elnyerte az uralkodó tetszését, és egy hivatalos okiratban a fordítót jóindulatáról biztosította. Az uralkodótól kapott dokumentumot, melyet 1236, rabī‘ al-avval 1-én/1820. december 7-én állítottak ki, a kádzsár kormányzat legfontosabb méltóságai írtak alá.⁸

A dokumentum minden bizonnyal már 1821 tavaszán Hammer kezébe jutott, hiszen a *Morgenblatt für gebildete Stände*⁹ május 8-i számában a bécsi hírek között említi, hogy von Hammer udvari tanácsost a perzsa sah a Nap és oroszlán

⁴ *Jahrbücher der Literatur* 16 (1834) Anzeigeblatt 58–59.

⁵ Joseph von Hammer-Purgstall, *Erinnerungen aus meinem Leben, 1774–1852*. Vollständiger, durchgesehener Neusatz bearbeitet und eingerichtet von Michael Holzinger. Berlin, 2014, 272. A szóban forgó fordítás alapos elemzését ld. Jeffrey Einboden, *Stoicism or Sufism? Hammer-Purgstall’s Persian Meditations*. *Middle Eastern Literatures* 13 (2010) 49–68.

⁶ Şerafettin Turan, Marcus Aurelius Tercümesi Hakkında Hammer’in II. Mahmud’a Bir Mektubu. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 16 (1958) 81.

⁷ Ingeborg Hildegard Solbrig, *Hammer-Purgstall und Goethe. «Dem Zaubermeister und das Werkzeug»*. Bern, 1973, 269. Hammer-Purgstall, *i. m.*, 261.

⁸ A kiadásban a perzsa szöveg végén szereplő évszám 1235, ami 1819-nek felel meg, de a német fordításban Hammer egyértelművé teszi, hogy az iratot 1820. december 7-én állították ki. Joseph von Hammer-Purgstall, *Bemerkenswerte Ehrenbezeichnung*. *Jahrbücher der Literatur* 15 (1821) Anzeigeblatt 43–47.

⁹ *Morgenblatt für gebildete Stände* No. 110, 1821. május 8, 440.

renddel tüntette ki. A *Grazer Zeitung* július 28-i¹⁰ és a *Der Wanderer* augusztus 8-i száma szintén beszámolt a hírről, és közölte a dokumentum német fordítását, amely egy lényegi és már első pillantásra elgondolkodtató ponton ellentmond a bevezető tudósításnak, s ez nem más, mint a Hammernek adományozott kitüntetés neve. A rövid hírben Nap és oroszán rend, a német szövegben Nap rend szerepel.¹¹ Mint erről később még lesz szó, mindkét kitüntetés létezett, s bár szorosan kapcsolódtak egymáshoz, mégsem azonosak.

A dokumentum perzsa szövegét, a már korábban publikált német fordítással együtt, Hammer a *Jahrbücher der Literatur* 15., 1821 augusztusában megjelent kötetében tette közzé. A fent már jelzett ellentmondás itt is tetten érhető. A kitüntetés tényének jelentőségét hangsúlyozó bevezető mondatokban és a német szövegben Nap rend, a német fordítás címében továbbra is Nap és oroszán rend áll.¹² A dokumentum eredeti nyelvű és német szövegének megjelenéséről tudósító *Allgemeine Zeitung* a Hammer által kapott kitüntetést egyértelműen Nap rendnek mondja.¹³ A kérdés így módon adott: melyik kitüntetést kapta meg valójában Hammer.

A válasz igen meglepő: egyiket sem. Az okirat (*yarlıg*) ugyanis csak nyugtázza a fordítás kézhezvételét, kifejezi az uralkodó elégedettségét, és sürgeti Hammert a munka befejezésére, melynek esetére királyi kegyet helyez kilátásba. A szöveget azonban Hammer, úgy látszik, félreértette, és a szerinte a kitüntetés tényére utaló szavakat a következőképp fordította németre:

„Fürwahr! der Hochansenliche hat sich der leuchtenden Gnade des Sonnenordens würdig gemacht...”

Az eredeti perzsa szöveg azonban nem erről szól:

Bi-ḥaqq ast ki mafāḥir-i ān ‘ālī-jāh mustahiqq-i māliš-i anvār-i ‘ināyāt-i zamīr-i ḥuršīd-nišān ast

„Való igaz, hogy az a dicséretreméltó nagytiszteletű [személy] kiérdemelte ama a napjelű lény kegyei fényének simogatását.”

A félreértést talán az okozhatta, hogy a német fordításban olvasható Nap rend (Sonnenorden) perzsa megfelelője, *nišān-i ḥuršīd*, és a perzsa szövegben az uralkodó jelzőjeként álló ’napjelű’ (*ḥuršīd-nišān*) szóösszetétel, ennek gyakorlatilag a fordítottja. Hogy Hammer a német szöveg címében miért a Nap és oroszán rendet adta meg a kitüntetés nevéként, arra több okból is nehéz magyarázatot találni. Egyrészt a szövegben az ’oroszán’ jelentésű, *šīr* szó egyáltalán nem szerepel, másrészt a *Fundgruben des Orients* 5. kötetében Hammer egy

¹⁰ Steyermärkischer Ritter eines persischen Ordens. *Grazer Zeitung* No. 120, 1821. július 28, 7–8.

¹¹ *Der Wanderer* No. 220, 1821. augusztus 8, 2–3.

¹² Hammer-Purgstall, *Bemerkenswerte*, 43, 46.

¹³ *Beilage zur Allgemeinen Zeitung* No. 142, 1821. augusztus 28, 566.

rövid cikket írt a Nap és oroszlán rendről.¹⁴ Az írás tartalmazza a kitüntetéssel járó adományozó okirat perzsa szövegét, német fordítását és egy rövid bevezetőt, amelyből egyértelmű, hogy Hammer tisztában volt a rendjel történetével és az említett két kitüntetés egymáshoz való viszonyával.

Minden esetre Hammer naplójának a fordítás kinyomtatása körüli nehézségeket taglaló részében szó esik a Nap és oroszlán rendről és nagyon úgy tűnik, ő maga azt hitte, hogy valóban megkapta a kitüntetést. A szóban forgó mondatokban ugyanis amiatt méltatlankodik, hogy csak az adományozásról szóló okiratot kapta meg, a rendjelet azonban saját költségre kellett elkészíttetnie. Azt gyanította, hogy a gyémántokkal ékesített kitüntetést a nagykövet egész egyszerűen megtartotta. Hammer később rájöhetett a hibájára, mert az 1820-as évek sajtójában nincs nyoma annak, hogy az uralkodó engedélyezte volna a kitüntetés viselését és a Marcus Aurelius fordítás kolofonjában sem szerepel már a Nap és oroszlán rend Hammer kitüntetései között.¹⁵

Hammer, amint azt a Keleti Gyűjteményben őrzött dokumentummásolat bizonyítja, a fordításkötet megjelenése után végül megkapta a nevezett rend másodosztályát. Annak megértéséhez, hogy ez a kitüntetés az adományozás évében, 1832-ben egy európai keletkutató számára mit jelenthetett, érdemes röviden felidézni a rendjel történetét és megnézni, európaiak közül kik és miért nyerték el a sah ily módon kifejezett elismerését.

A Nap és oroszlán rend korai története a mai napig nem tisztázott. Hammer a fentebb említett cikkben azt állítja, hogy azt Fath ‘Alī sah az oszmán Félhold rend (1799)¹⁶ mintájára alapította. Bár az írásában a Félhold rend létrehozójaként II. Szelim szultánt (1566–1574) jelöli meg, a tényleges alapító III. Szelim szultán (1789–1807) volt.¹⁷ A szövegben szereplő II. Szelim bizonyosan csupán egy elírás eredménye, hiszen Hammernek tudnia kellett, hogy a Félhold rend II. Szelim uralkodása idején még nem létezett.

Hammer állításának másik fele azonban igaz, még ha nem is ebben a formában. A Nap és oroszlán rend előzményének tartott Nap rendet ugyanis a sah valószínűleg csakugyan a Félhold rend mintájára alkotta meg. Mindkét kitüntetésnek eredetileg két rendi osztálya volt és mindkettőt elsősorban külföldiek kitüntetésére szánták. Míg a Félhold rend első kitüntetettjeként Lord Horatio Nelson admirálist (megh. 1805),¹⁸ addig a Nap rend első birtokosaként

¹⁴ Joseph von Hammer, Diplom des persischen Sonnen- und Löwenordens. *Fundgruben des Orients* 5 (1821) 97–98.

¹⁵ Joseph von Hammer-Purgstall (ford.), *Aṣi ‘‘a-yi fānūs-i aḡfānīn dar vaṣāyā-yi Mārquš Anṭūnīn*. Vienna, 1831, 169.

¹⁶ Edhem Eldem, *Pride and Privilege. A History of Ottoman Orders, Medals and Decorations*. İstanbul, 2004, 30.

¹⁷ Hammer, Diplom, 97.

¹⁸ Eldem, *i. m.*, 31.

a francia Claude Mathieu de Gardane (megh. 1818) tábornokot tartja számon a szakirodalom.¹⁹

Bár a Nap rend és a Nap és oroszán rend nem egy és ugyanaz, mégis szoros kapcsolatban állnak egymással. A Nap rendet korabeli forrás először 1807-ben említi,²⁰ amikor is francia küldöttség érkezett a perzsa udvarba, hogy szövetséget kössön és segédkezzen a sah hadseregének kiképzésében. A küldöttséget Claude Mathieu de Gardane tábornok vezette. Gardane jelentésében arról ír, hogy az uralkodó őt a Nap rend első osztályával, küldöttsége további tizenegy tagját pedig a másodosztállyal tüntette ki.²¹

A kázdsár Irán és Franciaország közötti viszony azonban 1809-re annyira megromlott, hogy Gardane tábornok és alárendeltjei végül elhagyták az országot. A franciák tévesztését kihasználva a britek léptek előre, és küldtek delegációt a sahhoz a Brit Birodalom és a Brit Kelet-Indiai Társaság képviselőit. A küldöttség vezetője Sir Harford Jones-Brydges volt, aki küldetéséről később könyvet is írt.²²

Jones-Brydges kétszer is említi, hogy a sah felajánlotta neki a Nap és oroszán rendet, ám ő mindkét alkalommal visszautasította az elismerést.²³ Másodszorra akkor, amikor 1811-ben megbízása véget ért és Teherán elhagyására készült. Az első felajánlást ugyan nem datálja, csupán visszautal rá, és annyit említ, hogy szokás volt akkoriban nemzetközi szerződések aláírásakor a külföldi küldöttség vezetőjének valamiféle ajándékot adni.²⁴ Jones-Brydges ezzel az 1809-ben aláírt egyezményre utalhatott, amely barátságot és szövetséget biztosított Irán és a Brit Birodalom között.²⁵ Ekkor a Nap és oroszán rend még nem létezett, tehát Jones-Brydgesnek valójában 1809-ben a *Nap* rendet adományozták volna, és csak másodszorra, 1811-ben ajánlotta fel neki Fath 'Alī sah a Nap és oroszán rendet. Jones-Brydges első alkalommal a nem katonai érdemekért adományozott külföldi kitüntetések elfogadására vonatkozó uralkodói parancsra hivatkozva utasította el annak átvételét (a parancs tiltotta a külföldi kitüntetések elfogadását, amennyiben nem katonai érdemért adták). Második alkalommal pedig arra kérte a sahot, hogy inkább pénzben adja oda neki a jutalmat.²⁶

Jones-Brydges iráni kiküldetése alatt két feladatot is ellátott. Egyszerre volt Nagy-Britannia nagykövete és a Brit Kelet-Indiai Társaság képviselője. Mivel

¹⁹ Sir Denis Wright, Sir John Malcolm and the Order of the Lion and Sun. *Iran* 17 (1979) 136.

²⁰ Wright, Uo.

²¹ Alfred de Gardane, *Mission du Général Gardane en Perse sous le Premier Empire*. Paris, 1865, 110.

²² Sir Harford Jones-Brydges, *An Account of the Transactions of His Majesty's Mission to the Court of Persia in the Years of 1807–11*. London, 1834.

²³ Jones-Brydges, *i. m.*, 376.

²⁴ Jones-Brydges, *i. m.*, 376.

²⁵ Wright, Sir John Malcolm, 136.

²⁶ Jones-Brydges, *i. m.*, 377.

a Társaság már 1809-ben sem volt elégedett a tevékenységével, a helyére Sir John Malcolmot szánták, aki akkorra már kétszer járt Iránban, és a sahhal is megismerkedett. Apró, de korántsem mellékes részlet: Malcolm Jones-Brydges ellenlábasa volt.²⁷

Malcolm 1810 februárjában érkezett meg Iránba, s bár az uralkodó szívélyesen fogadta, az udvarban kellemetlen meglepetések várták. Először is Jones-Brydges még mindig ott tartózkodott, és ez akaratlanul is súrlódásokhoz vezetett a régi vetélytársak között. Másodszor pedig Jones üzenetet kapott a brit külügyminisztériumból, miszerint utódjául a Korona Sir Gore Ousleyt (megh. 1844) jelölte ki. Mivel Malcolm csupán a Kelet-Indiai Társaságtól rendelkezett felhatalmazással, a nagykövetet viszont a külügyminisztérium nevezte ki, Malcolm nem sok esélyt látott Jones-Brydges pozíciójának betöltésére, és úgy döntött, elhagyja Iránt.²⁸ Szándékáról a sahot is értesítette.

A Malcolm életrajzát megíró és levelezését kiadó Sir William Kaye szerint a sah nem akarta Malcolmot szó nélkül elengedni, és mint barátját szándékozta búcsúztatni. Ha a szó legszorosabb értelmében vett barátságról ilyen esetekben nem is feltétlenül lehet beszélni, szokás volt akkoriban, hogy a hivatalos minőségben érkezett külföldieket távozásukkor kitüntették vagy más módon jutalmazták. Ez a szokás a nyugati diplomáciai protokollban is megfigyelhető volt. A „kidekorálás” ilyen esetekben nem jelenti azt, hogy a kitüntetettnek kiemelkedő érdemei lettek volna, vagy, hogy bensőséges kapcsolatba került volna az uralkodóval. A sah is a korabeli szokásoknak megfelelően ajánlotta fel a Nap rendet Malcolmnak. Malcolm azonban – Jones-Brydgeshez hasonlóan – visszautasította azt. Ő arra hivatkozott, hogy a Brit Birodalom iránti hűségét kérdőjelezné meg, ha olyan rendet fogadna el, amelyet egy ellenséges tábornok kitüntetésére hoztak létre.²⁹ Malcolm állítása szerint a sah ekkor alapította meg a Nap és oroszán rendet, és utasította az udvari ékszerészt, hogy készítsen egy jelvényt Malcolm számára, melyen a ma is ismert fekvő oroszán és a háta mögül felkelő nap motívumai láthatók. Malcolm állítása, hogy a sah külön azért hozta létre a rendet, hogy őt kitüntesse, igencsak kérdéses. Az viszont tény, hogy ő volt az első aki a rendjelet minden hozzá való tartozékkal együtt vehette át, bár pusztán a jelvényt előtte már mások is megkapták.³⁰

A rend később számos átalakításon ment keresztül. Rendi osztályainak száma jelentősen bővült, és az osztályokat fokozatokra osztották. Az egyes osztályok

²⁷ Sir Denis Wright, *The English Amongst the Persians. Imperial Lives in Nineteenth-Century Iran*. London–New York, 2001, 5-8.

²⁸ Sir Denis Wright, Sir John Malcolm and the Order of the Lion and Sun. *Iran*, 17 (1979) 135.

²⁹ Sir John William Kaye, *The Life and Correspondence of Major-General Sir John Malcolm G.C.B., Late Envoy to Persia and Governor of Bombay*. London, 1856, 29-33.

³⁰ Wright, Sir John Malcolm, 136

szalagjai pedig eltérő színeket kaptak.³¹ A katonai érdemekért adományozott példányokon az oroszlán álló helyzetben látható, az egyik mancsában szablyával, míg a civil érdemekért adott darabok oroszlánja békésen fekszik. Részben a sok fokozat miatt, részben pedig azért, mert számos kitüntetett – főleg a külföldiek – maguknak csináltatták meg a jelvényt, a Nap és oroszlán rend jelvényének rengeteg, egymástól néha nagyon eltérő változata van.

A rendnek ahány változata, annyi féle kitüntetettje is van. Hogy jobban érzékelhető legyen ez a sokszínűség, és egyúttal azt is látni lehessen, mit ért a korban Hammer kitüntetése, essék szó néhányról a nem túl nagyszámú kitüntetett közül, akik az osztrák orientalista kortársai voltak.

A fentebb már említett katonákon és diplomákon kívül említést érdemel John Blades (megh. 1829) brit üveggyáros és kereskedő. Felmerülhet a kérdés, hogy egy üveggyáros miként kerülhetett kapcsolatba a kádzsár uralkodóval és miként érdemelhette ki a Nap és oroszlán rendet. Blades tulajdonában volt a kor egyik legnagyobb hírnévnek örvendő üveggyára. Főleg dísztárgyakat és egyéb üvegedényeket, valamint csillárokat forgalmazott. Üzlete olyannyira híres volt, hogy több keleti uralkodó, köztük Fath ‘Alī is felfigyelt rá. A sah akkora csillárokat rendelt Blades-től, hogy az angol kereskedő egy külön szakembert küldött az áruval Teheránba azzal a feladattal, hogy felügyelje és irányítsa a csillárok elhelyezését és felszerelését a palotában. Szolgálatért az iráni uralkodó Bladesnek további megrendeléseket adott, kinevezte őt fő európai üvegbeszállítójává és kitüntette a Nap és oroszlán renddel.³²

Alexander Szergejevics Gribojedov (megh. 1829), orosz diplomata, teheráni orosz nagykövet azon kevesek közé tartozott, akik kétszer is megkapták a rendet. Először az oszmán–perzsa (1821–1823) háború alatt tett szolgálataival érdemelte ki. Ekkor a rend másodosztályát vehette át. Érdekesség, hogy mikor Gribojedov 1824-ben hazatért Szentpétervárra, és pénzre volt szüksége, a rendjelet beadta egy zálogházba. Másodszori kitüntetésére 1828-ban került sor, amikor az orosz–perzsa (1826–1828) háborút lezáró türkmencsaji békeszerződés megkötése körül szerzett érdemeit méltányolta ezzel a sah. Ezúttal a rend gyémántokkal díszített elsőosztályát kapta meg, ami még nagyköveti pozíciójához képest is nagyon magas elismerésnek számított.³³

Ivan Fjodorovics Paszkevics marsall (megh. 1856) is átvethette a rendjelet 1828-ban, annak ellenére, hogy ő volt a perzsa hadsereggel szemben álló orosz

³¹ Angelo M. Piemontese, *The Statutes of the Qajar Orders of Knighthood. East and west* 19 (1969) 430–473.

³² Rudolph Ackermann, *The Repository of Arts, Literature, Fashions & c.* Third Series. 3 (1823) 210–213.

³³ Gribojedov életéről ld. Laurence Kelly, *Diplomacy and Murder in Theran. Alexander Gribojedov and Imperial Russia's Mission to the Shah of Persia.* London–New York, 2006.

erők parancsnoka. Vele együtt kapta meg a kitüntetést Karl Nesselrode gróf is. Kitüntetésükről még a korabeli német nyelvű sajtó is tudósított.³⁴

Eugène Desbassanys de Richmont gróf (megh. 1859), aki 1826 és 1828 között Pondicherry kormányzója volt és Charles Paulus Bélanger (megh. 1881) botanikus, a Pondicherryben létesítendő királyi botanikus kert igazgatója szárazföldön utazott Franciaországból indiai állomáshelyére.³⁵ Mivel Irán útba esett, ezért utasításuk úgy szólt, hogy hivatalos követség tagjaiként tegyék tiszteletüket a kádzsár udvarban. A sah a két franciát mint diplomatát tüntette ki 1826-ban a Nap és oroszlán renddel. De Richmont gróf a rend gyémántokkal ékesített másodosztályát kapta meg, míg Bélanger csak a rend harmadosztályának tulajdonosa lett.³⁶

A felsorolt kitüntetettek példáján látszik, hogy az alapításától a 1830-as évek elejéig terjedő időszakban, vagyis a Hammernek adott kitüntetés adományozásáig, a Nap és oroszlán rendet a sah elsősorban a neki tett személyes szolgálatokért vagy a diplomáciai protokollt követve adományozta. Így habár a fent említetteken kívül az adott korszakban még jó néhány európai megkapta a rendet, Hammer kitüntetése több szempontból is kivételesnek számított. Rajta kívül ugyanis más osztrák alattvaló nem érdemelte ki a sah elismerését, ráadásul Hammer a kitüntetést nem diplomáciai vagy katonai tevékenységért, hanem egy jelentős szellemi teljesítmény jutalmaként vehette át.

³⁴ *Beilage zur Allgemeine Zeitung* No. 149, 1833.május 29, 595.

³⁵ W.J. Hooker, *Companion to the Botanical Magazine being a Journal, Cointaining such Interesting Botanical Information, as Does not Come within the Prescribed Limits of the Magazine; with Occasional Figures* 1 (1835) 286-287.

³⁶ *Oesterreichischer Beobachter* No. 13, 1826. január 13., 56.

